

Sygn. akt II CSK 232/15

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 marca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Irena Gromska-Szuster (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa G. Spółki Akcyjnej
z siedzibą w G.
przeciwko K. Zakładom Drobiarskim
z siedzibą w K.
o nakazanie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 17 marca 2016 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 3 grudnia 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powodowa spółka wniosła na podstawie art. 334 § 2 k.s.h. o nakazanie pozwanej zamiany określonych akcji imiennych będących własnością powódki na akcje na okaziciela oraz wydanie dokumentów 5 800 sztuk akcji na okaziciela.

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa stwierdzając, że jej statut przewiduje wyłącznie akcje imienne i tylko takie akcje spółka wyemitowała.

Wyrokiem z dnia 14 lipca 2014 r. Sąd Okręgowy w Ł. uwzględnił powództwo.

Sąd pierwszej instancji ustalił między innymi, że powódka jest akcjonariuszem pozwanej Spółki i posiada 5 800 akcji imiennych serii F i G, które, jak wszystkie akcje powódki, są akcjami objętymi w zamian za wkłady pieniężne i nie są akcjami uprzywilejowanymi.

Pozwana spółka została zawiązana aktem notarialnym z dnia 7 grudnia 1992 r., jej kapitał wówczas dzielił się na 7500 akcji imiennych. Zgodnie z § 6 statutu kapitał zakładowy dzieli się na akcje imienne serii od A do J i jak wskazuje § 7 został wniesiony przez osoby fizyczne w postaci wkładów pieniężnych. W § 8 postanowiono, że akcje są zbywalne za pisemną zgodą zarządu, natomiast § 39 stanowi między innymi, że wszystkie akcje objęte przez akcjonariuszy - założycieli są imienne, a część z nich to akcje uprzywilejowane w określonym zakresie. Obecnie akcje pozwanej spółki są akcjami dziesięciu emisji (od serii A do serii J), a każda emisja była emisją akcji imiennych.

Pismem z dnia 25 sierpnia 2011 r. powódka, powołując się na art. 334 § 2 k.s.h., wystąpiła do zarządu pozwanej o dokonanie zamiany posiadanych akcji imiennych na akcje na okaziciela. W odpowiedzi strona pozwana stwierdziła, że wyemitowała wyłącznie jeden typ akcji: imienne i dotychczasowa struktura kapitału czyni ją spółką zamkniętą, a celem emisji wyłącznie takich akcji było i jest ograniczenie możliwości dostępu do spółki nieokreślonej ilości anonimowych akcjonariuszy.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał powództwo za uzasadnione. Wskazał, że zgodnie z art. 334 § 2 k.s.h. zamiana akcji imiennych na akcje na okaziciela albo odwrotnie może być dokonana na żądanie akcjonariusza, jeżeli ustawa lub statut nie stanowi inaczej. Przepis ten przyznaje akcjonariuszowi roszczenie o zamianę akcji imiennych na akcje na okaziciela, które podlega ograniczeniom wynikającym jedynie z ustawy lub statutu. Stronie powodowej przysługuje zatem zgłoszone roszczenie o zamianę akcji imiennych na akcje na okaziciela, bowiem w ocenie Sądu przepisy k.s.h. nie przewidują ograniczenia tego roszczenia, jak również ograniczenia takiego ani wyłączenia nie przewiduje statut pozwanej Spółki, w którym brak wyraźnego wyłączenia możliwości zamiany akcji imiennych na akcje na okaziciela. Nie zawiera on również przepisu, który w sposób pośredni wyłączałby dopuszczalność zamiany akcji. W szczególności nie wynika to ze wskazanego przez pozwaną §6 ani § 39 statutu.

Od powyższego wyroku apelację wniosła strona pozwana zarzucając naruszenie art. 334 § 1 i 2 k.s.h., art. 304 § 1 pkt 5 k.s.h. oraz § 8 statutu w związku z art. 337 § 2 k.s.h., jak również sprzeczność ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego.

W toku postępowania apelacyjnego, w dniu 20 listopada 2014 r., strona pozwana złożyła pismo przygotowawcze podnosząc dalsze zarzuty apelacyjne oparte na nowych faktach i dowodach, o których dopuszczenie wносиła. Wskazała, że już po wniesieniu apelacji nastąpiła zmiana statutu pozwanej przez wprowadzenie w § 6 ust. 2 zakazu zamiany akcji imiennych na akcje na okaziciela wobec czego obecnie zamiana akcji jest niedopuszczalna, co czyni żądanie strony powodowej bezpodstawnym w świetle art. 334 § 2 k.s.h.

Sąd Apelacyjny ustalił dodatkowo, że uchwałą nr 5 Nadzwyczajnego Zgromadzenia pozwanej Spółki z dnia 8 września 2014 r. zmieniony został § 6 statutu spółki w ten sposób, że jego treść oznaczona została jako ust.1 i dodano ust. 2 w brzmieniu: „zamiana akcji imiennych na akcje na okaziciela jest niedopuszczalna”. Zmiana statutu została zarejestrowana w Krajowym Rejestrze Sądowym postanowieniem Sądu Rejestrowego z dnia 30 października 2014 r.

W tym stanie rzeczy Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 3 grudnia 2014r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo.

Sąd drugiej instancji nie podzielił stanowiska powódki, że pismo procesowe pozwanej z dnia 20 listopada 2014 r. zawierające nowe fakty i dowody powinno być zwrócone na podstawie art. 207 § 7 k.p.c., stwierdził bowiem, że przepis ten nie dotyczy pism, które obejmują wyłącznie wnioski dowodowe. Podkreślił, że pismo zawierało wnioski dowodowe istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, które przesądziły o skuteczności apelacji, a których strona powodowa nie mogła zgłosić wcześniej. Uzasadniało to przeprowadzenia na podstawie art. 381 k.p.c. dowodów zgłoszonych w tym piśmie. Stwierdził, że jako sąd merytoryczny, zgodnie z art. 382 i art. 316 § 1 k.p.c., obowiązany jest przy orzekaniu brać pod uwagę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy, a więc uwzględnić zarówno zmianę stanu faktycznego jak i zmianę stanu prawnego, przy czym zmianę stanu prawnego obowiązany jest brać pod uwagę z urzędu.

Uznał, że w wyniku podjęcia uchwały z dnia 8 września 2014 r. zmieniającej statut pozwanej i wyłączającej możliwość zamiany akcji imiennych na akcje na okaziciela, strona powodowa na etapie postępowania apelacyjnego utraciła podstawę do wystąpienia z roszczeniem o zamianę akcji. Wykonanie wyroku Sądu pierwszej instancji, wobec zmiany stanu faktycznego sprawy i nowego brzmienia statutu pozwanej Spółki, stało się obecnie, zdaniem Sądu Apelacyjnego, niemożliwe, co uzasadniało oddalenie powództwa.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach strona powodowa w ramach pierwszej podstawy zarzuciła naruszenie art. 334 § 2 k.s.h. przez błędną wykładnię i przyjęcie, że późniejsza zmiana statutu spółki akcyjnej wyłączająca możliwość zamiany akcji imiennych na akcje na okaziciela, dokonana po złożeniu przez akcjonariusza wniosku o zamianę akcji, powoduje, iż ewentualne wykonanie nieprawomocnego wyroku sądu uznającego roszczenie akcjonariusza za usprawiedliwione, staje się niemożliwe z uwagi na nowe brzmienie statutu wykluczające zamianę akcji.

W ramach drugiej podstawy zarzuciła naruszenie art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez nie odniesienie się do wszystkich zarzutów strony powodowej

i nie wskazanie podstawy faktycznej i prawnej swojego stanowiska oraz art. 316 k.p.c. przez przyjęcie, że zmiana treści statutu spółki akcyjnej stanowi zmianę stanu prawnego objętego dyspozycją tego przepisu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istotą sporu w sprawie jest to, od jakiej chwili wywołuje skutki prawne dla akcjonariuszy zmiana statutu spółki akcyjnej wyłączająca dopuszczalność zamiany akcji imiennych na akcje na okaziciela, a w szczególności, czy akcjonariusz, który na podstawie art. 334 § 2 k.s.h. i statutu spółki nie przewidującego zakazu zamiany akcji imiennych na akcje na okaziciela wystąpił o dokonanie zamiany akcji, nabył roszczenie o zamianę i czy zasadność oraz skuteczność tego roszczenia należy oceniać według stanu z chwili wystąpienia z roszczeniem, bez względu na późniejszą zmianę statutu wykluczającą możliwość zamiany, czy też z uwzględnieniem zmiany statutu.

W świetle art. 334 § 2 k.s.h. trafnie Sąd Okręgowy stwierdził, że żądanie zamiany akcji jest roszczeniem, które przysługuje akcjonariuszowi z mocy prawa, jeżeli ustawa i statut takiego roszczenia nie wyłączają. Wobec tego, że przyczyną oddalenia przez Sąd Apelacyjny powództwa o zamianę akcji była wyłącznie zmiana statutu pozwanej spółki na etapie postępowania apelacyjnego wyłączająca dopuszczalność zamiany akcji imiennych na akcje na okaziciela w związku z czym Sąd drugiej instancji nie badał, czy wcześniej obowiązujące postanowienia statutu w tym przedmiocie wyłączały możliwość zamiany akcji wprost lub w sposób dorozumiany, kwestia ta, podobnie jak ewentualne wyłączenia z mocy ustawy możliwości zamiany akcji, musi pozostać poza oceną także Sądu Najwyższego.

Rozważenia natomiast wymaga, czy w sytuacji już zgłoszonego roszczenia o zamianę akcji imiennych na akcje na okaziciela na podstawie postanowienia statutu obowiązującego w tym przedmiocie w chwili zgłoszenia roszczenia, późniejsza zmiana statutu na wykluczającą możliwość zamiany akcji, jest skuteczna w tym znaczeniu, że uniemożliwia uwzględnienie już zgłoszonego roszczenia. Na pytanie to należy odpowiedzieć przecząco. W chwili zgłoszenia przez akcjonariusza żądania zamiany akcji, powstało bowiem jego indywidualne roszczenie wobec spółki o dokonanie takiej zamiany. Zgodnie z powszechnie

obowiązującymi regułami w tym przedmiocie, do oceny roszczenia stosuje się stan faktyczny i prawny istniejący w chwili powstania roszczenia, podobnie jak, zgodnie z zasadą *tempus regit actum*, do oceny stosunków prawnych stosuje się przepisy obowiązujące w chwili ich powstania.

Jeżeli zatem prawo (roszczenie) powstało na gruncie określonego stanu faktycznego i prawnego, to zasadność roszczenia ocenia się według przepisów obowiązujących w czasie gdy roszczenie to (prawo) powstało, nie zaś przepisów późniejszych. Jest to akceptowana jednolicie w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zasada praw słuszenie nabytych (porównaj między innymi wyrok z dnia 13 kwietnia 1999 r. K 36/98, OTK 1999/3/40) przyjmująca zakaz wstecznego działania nowych regulacji prawnych, w szczególności wtedy, gdy oddziałują one w sposób niekorzystny na ostatecznie skonkretyzowane prawa podmiotowe już nabyte zgodnie z przepisami dotychczas obowiązującymi. Zasada ta odnosi się także do roszczeń (praw) nabytych na podstawie przepisu ustawy dopuszczającego możliwość ich powstania, pod warunkiem, że inny przepis (ustawy lub statutu) nie stanowi inaczej, a przepisu takiego brak.

Statut spółki akcyjnej jest przede wszystkim umową między akcjonariuszami, jest czynnością prawną wywołującą określone skutki prawne. Może zawierać postanowienia normatywne, które wywołują skutki prawne między akcjonariuszami oraz w stosunkach zewnętrznych. Tego rodzaju postanowienia normatywne to postanowienia odbiegające od względnie obowiązujących lub semiimperatywnych przepisów k.s.h. Postanowienie statutu wyłączone możliwości zamiany akcji należy do postanowień normatywnych, bowiem kształtuje stosunek prawny, na co zezwala względnie obowiązujący przepis art. 334 § 2 k.s.h. Postanowienia statutu, poza tym, że są oświadczeniami woli wspólników i czynnościami prawnymi, są też szczególnego rodzaju przepisami prawa, kształtującymi, wraz z przepisami ustawy, prawa i obowiązki akcjonariuszy. Jako czynność prawna - umowa, kształtują wraz z przepisami ustawy obowiązki stron umowy - akcjonariuszy od chwili zarejestrowania i przystąpienia akcjonariuszy do spółki. Jeżeli zatem statut spółki akcyjnej nie przewidywał zakazu zamiany akcji imiennych na akcje na okaziciela, to zgodnie z art. 334 § 2 k.s.h. akcjonariuszowi przysługiwało prawo do żądania zamiany akcji.

Zmiana statutu spółki w tym przedmiocie i wyłączenie dopuszczalności zamiany akcji wywołuje w stosunkach wewnętrznych, a więc wobec akcjonariuszy, skutek od chwili podjęcia uchwały o zmianie statutu, zmiana statutu ma bowiem charakter konstytutywny i zmienia statut na przyszłość (ex nunc), a nie wstecz (ex tunc), chyba że postanowiono tak w uchwale, nadając jej moc wsteczną. Nie ma bowiem ustawowego zakazu nadania uchwale o zmianie statutu mocy wstecznej. Jak jednak trafnie przyjmuje się w literaturze, brak zakazu ustawodawcy nie oznacza, że zgromadzenie akcjonariuszy ma w tym zakresie całkowitą swobodę. Nadanie uchwale o zmianie statutu skutków retroaktywnych jest dopuszczalne jedynie wtedy, gdy nie narusza przepisów ustawy, bezpieczeństwa obrotu oraz praw nabytych przez jakąkolwiek osobę. Ograniczenie swobody w retroaktywnej zmianie statutu wynika również z art. 353¹ k.c., jako niezgodne z właściwością stosunku prawnego, zasadami współżycia społecznego i ustawą. Nie ulega zatem wątpliwości, że uchwała o zmianie statutu obowiązuje akcjonariuszy dopiero od chwili jej podjęcia, chyba że nadano jej moc wsteczną, co jest jednak niedopuszczalne jeżeli prowadzi do utraty praw wcześniej nabytych przez akcjonariuszy lub inne osoby.

Bezsporne jest, że uchwałe nr 5 Nadzwyczajnego Zgromadzenia Akcjonariuszy pozwanej Spółki z dnia 8 września 2014 r., zmieniającej § 6 statutu Spółki i wyłączającej dopuszczalność zamiany akcji imiennych na akcje na okaziciela nie nadano mocy wstecznej, a zatem obowiązuje ona akcjonariuszy, w tym powódkę, dopiero od chwili jej podjęcia. Uchwała ta nie mogła więc pozbawić strony powodowej prawa żądania zamiany akcji imiennych na akcje na okaziciela, jeżeli nabyła ona to prawo na podstawie art. 334 § 2 k.s.h. jeszcze przed zmianą statutu. Stwierdzenie, czy tak było zależy od wyników wykładni dotychczasowych postanowień statutu w tym przedmiocie i oceny, czy przed zmianą zawierały zakaz zamiany akcji wyrażony wprost lub w sposób pośredni. Jeżeli nie - jak przyjął Sąd pierwszej instancji - powódka nabyła prawo do żądania zamiany akcji, którego zmiana statutu w tym przedmiocie nie mogła jej pozbawić i które może realizować na drodze sądowej także po zmianie statutu w tym zakresie. Stanowisko Sądu Okręgowego w przedmiocie wykładni postanowień statutu pozwanej Spółki przyjmujące brak zakazu zamiany akcji zakwestionowała strona

pozwana w apelacji, jednak Sąd drugiej instancji nie odniósł się do tego zarzutu i nie zajął stanowiska w tej kwestii, oddalając powództwo z powodu braku możliwości wykonania wyroku Sądu pierwszej instancji wobec zmiany stanu faktycznego sprawy i nowego brzmienia statutu wyłączającego dopuszczalność zamiany akcji. Nie uzasadnił jednak bliżej swojego stanowiska w tym przedmiocie, co nie pozwala na jego merytoryczną ocenę, podobnie jak niemożliwa jest - jak wskazano wyżej- ocena przez Sąd Najwyższy stanowiska Sądu pierwszej instancji, że statut pozwanej Spółki w dawnym brzmieniu nie przewidywał wyłączenia możliwości zamiany akcji.

Trafnie także zarzuciła skarżąca, że Sąd Apelacyjny nie odniósł się również do jej zarzutów podniesionych w toku postępowania apelacyjnego w związku ze zmianą statutu na etapie tego postępowania oraz skutków takiej zmiany.

Wszystko to powoduje konieczność uchylecia zaskarżonego wyroku na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.

kc

jw